

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ З ПОЗИЦІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ І СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ

В статті охарактеризовано актуальні суспільні та інституціональні потреби розвитку інноваційних кластерів. Охарактеризована кластерна політика Швеції. З урахуванням досвіду Швеції визначені етапи розвитку кластерної парадигми в Україні. Представлено ієрархію суспільних та інституціональних потреб з зображенням взаємозв'язків між ними з точки зору суспільної важливості завдань та цілей інноваційного розвитку в Україні. Автором виведено п'ять ключових векторів розвитку кластерів в Україні з точки зору забезпечення сталого розвитку економіки України, а саме: розвиток нових високотехнологічних виробництв, розвиток віртуального бізнесу, розвиток механізмів державно-приватного партнерства в сфері розвитку інноваційного бізнесу, скорочення антропогенного навантаження від господарської діяльності підприємств на навколишнє середовище, зростання стійкості підприємств (особливо важкої та хімічної промисловості) до дії негативних природних та людських факторів.

Ключові слова: інноваційний кластер, вектор розвитку, суспільні потреби, інституціональні потреби, високотехнологічне виробництво.

Фарат Олександра

ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ С ПОЗИЦИИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕСТВЕННЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ

В статье охарактеризованы актуальные общественные и институциональные потребности развития инновационных кластеров. Охарактеризована кластерная политика Швеции. С учетом опыта Швеции определены этапы развития кластерной парадигмы в Украине. Представлена иерархия общественных и институциональных

потребностей с изображением взаимосвязей между ними с точки зрения общественной значимости задач и целей инновационного развития в Украине. Автором выделено пять ключевых векторов развития кластеров в Украине, с точки зрения обеспечения устойчивого развития экономики Украины, а именно: развитие новых высокотехнологических производств, развитие виртуального бизнеса, развитие механизмов, государственно частного партнерства в сфере развития инновационного бизнеса, сокращения антропогенной нагрузки, от хозяйственной деятельности предприятий на окружающую среду рост стойкости предприятий (особенно тяжелой и химической промышленности) к действию негативных естественных и человеческих факторов.

Ключевые слова: инновационный кластер, вектор развития, общественные потребности, институциональные потребности, высокотехнологичное производство

Farat Oleksandra

VECTORS OF DEVELOPMENT OF INNOVATION CLUSTERS FROM THE POSITION OF INSTITUTIONAL AND PUBLIC NEEDS

The author describes current social and institutional development needs of innovation clusters. Here has been characterized cluster policy in Sweden. Based on the experience of Sweden, the developmental stages of cluster paradigm in Ukraine were identified. Further, here has been presented the hierarchy of social and institutional needs depicting relationships between them in terms of public importance. The author derived the five key vectors of development of clusters in Ukraine from the point of view of sustainable development of economy of Ukraine, namely: the development of new high-tech industries, development of a virtual business, the development of mechanisms of state-private partnership in the sphere of development of innovative business, the reduction of anthropogenic pressures from economic activities of enterprises on the environment, the growth of sustainability of enterprises (particularly heavy and chemical industries) to the impact of negative natural and human factors.

Keywords: innovation cluster, vector of development, social needs, institutional needs, high-tech manufacturing.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сприяння в інноваційному розвитку економіки України - ключовий стратегічний орієнтир «модернізації» українського суспільства задля забезпечення поглиблення інтеграції України у ЄС та НАТО. В основі розвитку даних процесів лежать суспільні та інституціональні потреби, що виникли в результаті суспільно-політичних змін в Україні, які і виступають векторами, що задають ключові орієнтири щодо подальшого розвитку всіх видів економічної діяльності.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Проблема всесторонньої інтеграції кластерної парадигми у національну економічну систему України розглядається багатьма вітчизняними вченими. Серед них: О.Т.Данилевська [6], А.А. Пархоменко [9], О.М.Тищенко [13], І.М. Підкамінний І.М. [10] та ін.

Формулювання цілей дослідження. Ціллю даної статті є ідентифікація ключових векторів розвитку кластерної парадигми в Україні, практична реалізація яких дозволить забезпечити кількісне та якісне зростання національної економіки шляхом створення умов для задоволення актуальних суспільних та інституційних потреб.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. За сучасних умов більшість галузей національної економіки України перебувають під негативним впливом кризових та деструктивних чинників, а саме: інноваційної пасивності як самих підприємств, так і держави; відсутності спроможності до повноцінного простого чи розширення відтворення підприємствами їх виробничих фондів; зростання індексу цін; скорочення обсягу інвестиційних капіталовливань; відсутність системної ефективності та результативності в діючих управлінських механізмах; заполітизована фінансово-кредитна система тощо. Тому для їх вирішення необхідно встановити єдині підходи стосовно державних процесів стимулювання та регулювання підприємницької активності через створення кластерних об'єднань підприємств.

Найяскравішим прикладом ефективного державного стимулювання розвитку конкурентоспроможного інноваційного

підприємництва є кластерна політика Швеції, яка характеризується потужною регіональною орієнтацією. Створення та сприяння розвитку кластерних об'єднань підприємств у Швеції є головним інструментом її державної політики. Однією з найпопулярніших кластерних програм є спільна участь гравців, що представляють державний, приватний, дослідний економічні сектори та політичні кола. Така програма отримала назву «Віннвекст» і є широко відомою в багатьох інших країнах, як успішна програма кластеризації економіки на національному рівні. Європейською Комісією дана програма використовується як взірцева форма державно стимулювання розвитку інноваційного підприємництва. За даними Європейської комісії програма «Віннвекст» домоглася успіху безпосередньо завдяки проведенню на початковому етапі низки експертних семінарів, що надали змогу учасникам даної програми отримати необхідні відомості щодо невдалих спроб та помилок зроблених іншими державами [6].

Отже, кластерна політика Швеції характеризується значною державною підтримкою кластерів на всіх рівнях, що забезпечує значні корисні ефекти для економіки. Рівень продуктивності праці на 44% є вищим у кластерах, аніж поза ними, а зарплата працівників кластеру вища на 29% в порівнянні з працівниками компаній, що функціонують самостійно [12].

З урахуванням досвіду Швеції розвиток кластерної парадигми в Україні необхідно провадити у наступні етапи, а саме:

1. Повністю кластеризувати традиційні для економіки України галузі економіки: сільське господарство, харчову промисловість, легку промисловість, чорну та кольорову металургію.

2. Розвивати кластери у сферах біотехнологій, фармацевтичній промисловості, інформаційних технологій.

3. Сприяти створенню транскордонних кластерів.

Саме акцентування на традиційних галузях економіки України дозволить найшвидше розвинути кластерну парадигму в Україні, оскільки багато підприємств охоплюють різноманітні етапи створення кінцевого продукту,

Виходячи з вищевказаних деструктивних чинників негативного впливу на розвиток інноваційних кластерів охарактеризуємо ключові суспільні та інституціональні потреби, і на їх основі визначимо ключові вектори розвитку кластерів в Україні.

На рисунку 1 представлено ієрархію суспільних та інституціональних потреб з зображенням взаємозв'язків між ними з точки зору суспільної важливості, завдань та цілей інноваційного розвитку в Україні.

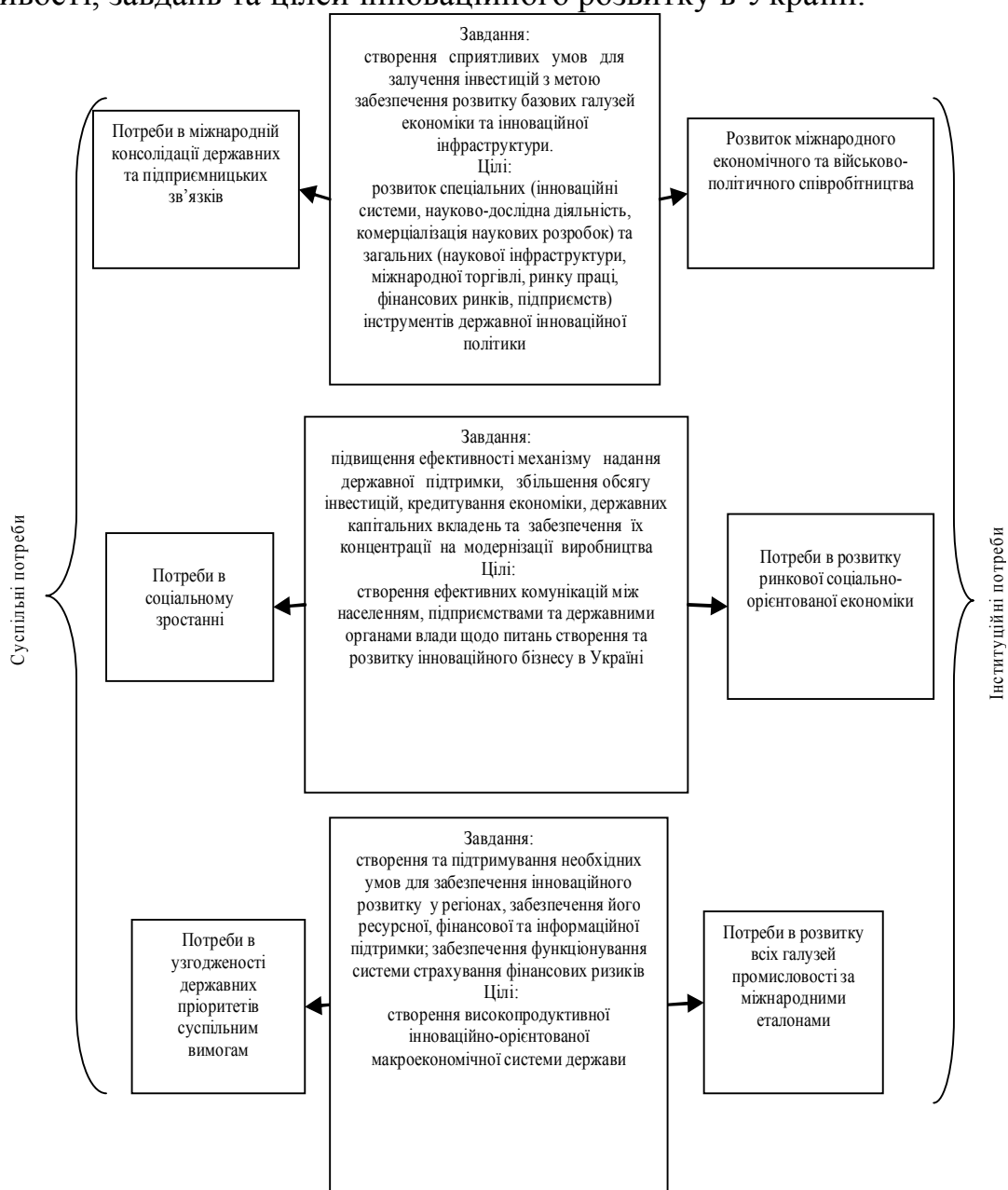

Рис. 1. Актуальні суспільні та інституціональні потреби в Україні

До актуальних суспільних та інституціональних потреб в Україні відносимо:

1 Суспільні потреби:

- потреби в узгодженості державних пріоритетів суспільним вимогам – забезпечення обороноздатності держави, здійснення соціально-орієнтованої валютно-кредитної, цінової та інфляційної політики, підвищення техногенно-екологічної безпеки підприємств;

- потреби розвитку міжнародного економічного та військово-політичного співробітництва – спрощення доступу закордонних інвесторів на вітчизняний інвестиційний ринок, спрощення процедур створення спільних підприємств та господарських об'єднань, розвиток вітчизняного ринку інновацій;

- потреби в розвитку ринкової соціально-орієнтованої економіки – спрощення системи реєстрації бізнесу, законодавче закріплення податкових преференцій для підприємств та їх об'єднань, здешевлення та спрощення доступу господарюючих суб'єктів до кредитних ресурсів;

- потреби в розвитку всіх галузей промисловості за міжнародними еталонами – повний перегляд державної систем стандартизації та сертифікації з ціллю їх системного оновлення і повного приведення до європейського зразка.

На основі визначених сучасних суспільних та інституціональних потреб визначимо ключові вектори необхідності розвитку кластерних об'єднань підприємств в Україні (рис. 2).

Нами виведено п'ять ключових векторів розвитку кластерів в Україні з точки зору забезпечення сталого розвитку економіки України: вектори 1 та 2 відповідають за економічний розвиток, вектор 3 – за соціальну сферу, вектори 4 та 5 - за екологічну складову.

Як видно з рисунку 2. центральним пріоритетом у виборі векторів розвитку кластерів в Україні обрана позиція підвищення конкурентоспроможності національної економіки України з урахуванням сучасних проблем, яка виступає головним напрямом модернізації бізнесу і є оптимальним засобом розвитку кластерної парадигми в Україні як визначального пріоритету державної економічної політики.

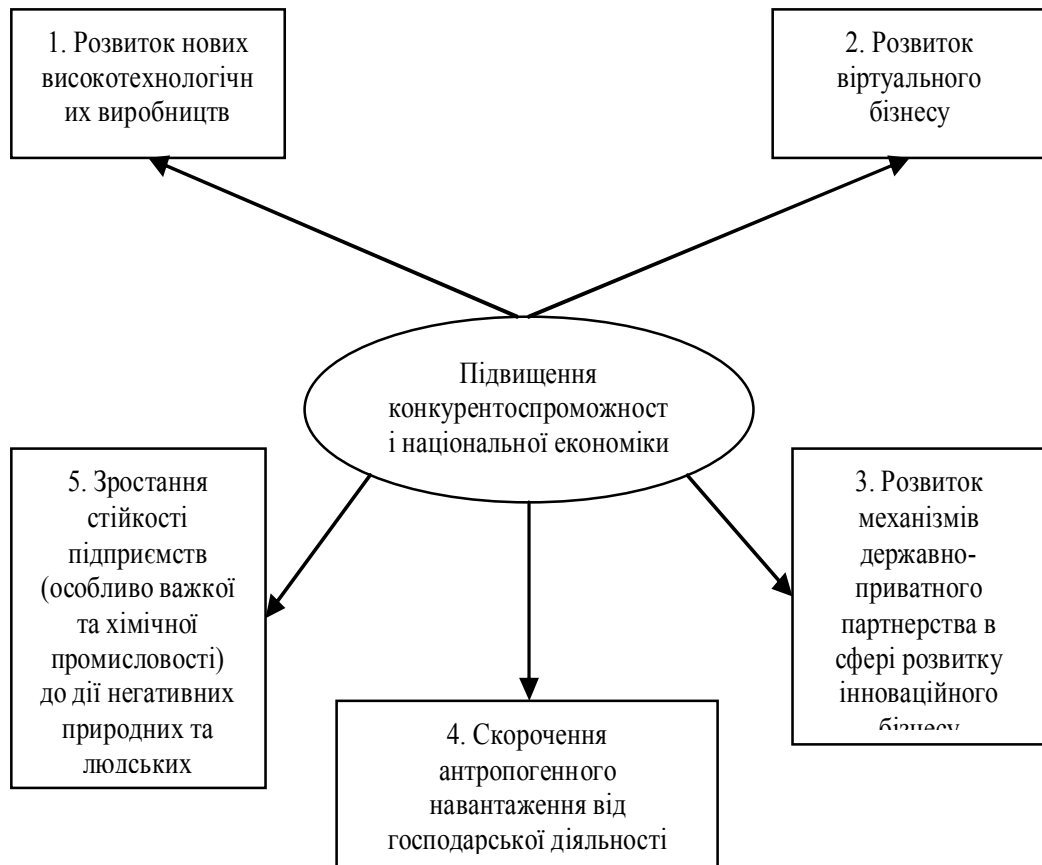

Рис. 2. Вектори розвитку кластерних об'єднань підприємств в Україні

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для забезпечення ефективного розвитку як «реальних», так і «віртуальних» кластерних об'єднань підприємств з урахуванням передового європейського досвіду, необхідно розробити та закріпити програму сприяння розвитку інноваційних кластерів, які характеризуватиметься децентралізованим регіональним спрямуванням; удосконалити механізми партнерства щодо налагодження ділових комунікацій з представниками державного і приватного бізнесу та місцевою владою; видозмінити засади функціонування вітчизняної грошово-кредитної системи задля спрощення доступу громадян та господарюючих суб'єктів до дешевих кредитних ресурсів, які необхідні для реалізації їх новітніх підприємницьких ініціатив.

Література

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні / Верховна Рада України; Закон від 08.09.2011 № 3715-VI // [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
2. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні / Кабінет Міністрів України; Постанова, Програма від 02.02.2011 № 389 // [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389-2011>
3. Афанасьев М. Я., Грибовский А. А. Организация единого информационного пространства виртуального предприятия // Научно-технический вестник СПбГУ ИТМО. 2011. - № 76. - С. 113-118.
4. Бережанський М. М. Інструменти забезпечення інноваційного розвитку економіки / М. М. Бережанський // Академічний огляд. - 2013. - № 2. - С. 21-29.
5. Гусейнов А.Г Проблемы формирования региональных кластерных систем / А.Г. Гусейнов, А.З. Гаджиев // Фундаментальные исследования. – 2016. – № 3 (часть 2) – С. 360-367
6. Данилевська О. Е. Вплив стану кластерного розвитку на інвестиційний клімат [Текст] / О. Е. Данилевська // «Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку» (м. Харків, 16-17 травня 2014 р.). — Херсон: Видавничий дім "Гельветика". - 2014. – С. 51-54.
7. Доценко О. Ю. Механізм інноваційного розвитку регіону / О. Ю. Доценко // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2012. - № 3. - С. 31-40.
8. Кулішов В. В. Кластер – основа інноваційного розвитку економіки / В. В. Кулішов // Інноваційна економіка. - 2013. - № 2. - С. 3-6.
9. Пархоменко А. А. Синергетичний вектор кластерів / А. А. Пархоменко // Економічний часопис-XXI. - 2012. - № 11-12. - С. 25-27
10. Підкамінний І.М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства / І.М. Підкамінний, В.С. Ціпуринда // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», 2011. - №3 // [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=480>
11. Присяжнюк А. Адаптивні механізми державного

стимулювання кластерної організації економіки / А. Присяжнюк // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2014. - № 2. - С. 51-61.

12. Соколенко С.І. Ринкова економіка на основі виробничих кластерів / С.І. Соколенко // [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://ucluster.org/blog/2012/04/rinkova-ekonomika-na-osnovi-virobnichikh-klasteriv/>

13. Тищенко О. М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції / О. М. Тищенко // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць Київського національного університету ім. Т. Шевченка - К.: Київський університет, 2010. - Вип. 21. - С. 74-80.

1. Pro priorytetni naprjamy innovacijnoi' dijtal'nosti v Ukraї'ni / Verhovna Rada Ukraї'ny; Zakon vid 08.09.2011 № 3715-VI // [Elektronnyj resurs]. – Dostupnyj z: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

2. Pro zatverdzhennja Programy rozvytku investycijnoi' ta innovacijnoi' dijtal'nosti v Ukraї'ni / Kabinet Ministriv Ukraї'ny; Postanova, Programa vid 02.02.2011 № 389 // [Elektronnyj resurs]. – Dostupnyj z: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389-2011>

3. Afanas'ev M. Ja., Grybovskij A. A. Organizacija edynogo ynformacyonnogo prostranstva vjrtual'nogo predpryjatija // Nauchno-tekhnicheskij vestnyk SPbGU YTMO. 2011. - № 76. - S. 113-118.

4. Berezhan's'kyj M. M. Instrumenty zabezpečennja innovacijnogo rozvytku ekonomiky / M. M. Berezhan's'kyj // Akademichnyj ogljad. - 2013. - № 2. - S. 21-29.

5. Gusejnov A.G Problemy formirovanija regional'nyh klasternyh system / A.G. Gusejnov, A.Z. Gadzhyev // Fundamental'nye yssledovanija. – 2016. – № 3 (chast' 2) – S. 360-367

6. Danylevs'ka O. E. Vplyv stanu klasterного rozvytku na investycijnyj klimat [Tekst] / O. E. Danylevs'ka // «Ekonomika: suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku» (m. Harkiv, 16-17 travnja 2014 r.). — Herson: Vydavnychyj dim "Gel'vetyka". - 2014. – S. 51-54.

7. Docenko O. Ju. Mehanizm innovacijnogo rozvytku regionu / O. Ju. Docenko // Ekonomichnyj visnyk Nacional'nogo girnychogo universytetu. - 2012. - № 3. - S. 31-40.

8. Kulishov V. V. Klaster – osnova innovacijnogo rozvytku

ekonomiky / V. V. Kulishov // Innovacijna ekonomika. - 2013. - № 2. - S. 3-6.

9. Parhomenko A. A. Synergetychnyj vektor klasteriv / A. A. Parhomenko // Ekonomichnyj chasopys-HHI. - 2012. - № 11-12. - S. 25-27

10. Pidkaminnyj I.M. Systemni faktory vplyvu na innovacijnyj rozvytok pidpryjemstva / I.M. Pidkaminnyj, V.S. Cipurynda // Elektronne naukove fahove vydannja «Efektyvna ekonomika», 2011. - №3 // [Elektronnyj resurs]. – Dostupnyj z: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480>

11. Prsjazhnjuk A. Adaptivni mehanizmy derzhavnogo stymuljuvannja klasternoi' organizacii' ekonomiky / A. Prsjazhnjuk // Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu. - 2014. - № 2. - S. 51-61.

12. Sokolenko S.I. Rynkova ekonomika na osnovi vyrobnychyh klasteriv / S.I. Sokolenko // [Elektronnyj resurs]. – Dostupnyj z: <http://ucluster.org/blog/2012/04/rinkova-ekonomika-na-osnovi-virobnichikh-klasteriv/>

13. Tyshhenko O. M. Klasteri jak vektor rozvytku ekonomiky: organizacija, sutnist' i koncepcii' / O. M. Tyshhenko // Teoretychni ta prykladni pytannja ekonomiky: zb. nauk. prac' Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu im. T. Shevchenka - K.: Kyi'vs'kyj universytet, 2010. - Vyp. 21. - S. 74-80.

***Рецензент:** Карпов В.А., к.е.н., професор кафедри економіки та планування бізнесу Одеського національного економічного університету*

27.02.2017